

NORGES HØYESTERETT

D O M

avsagt 3. mai 2022 av Høyesterett i avdeling med

dommer Jens Edvin A. Skoghøy
dommer Wilhelm Matheson
dommer Knut H. Kallerud
dommer Arne Ringnes
dommer Espen Bergh

HR-2022-883-A, (sak nr. 21-142136SIV-HRET)
Anke over Borgarting lagmannsretts dom 9. juli 2021

Jehovas vitner – Ski menighet

(advokat René Stub-Christiansen – til prøve)
(Rettslig medhjelper:
advokat Anders Christian Stray Ryssdal)

mot

A

(advokat Per Danielsen)

S T E M M E G I V N I N G

(1) Dommer **Bergh:**

Sakens spørsmål og bakgrunn

- (2) Saken gjelder gyldigheten av et eksklusjonsvedtak fattet av et religiøst trossamfunn og krav om oppreisningserstatning på grunn av eksklusjonen. Det er også spørsmål om adgangen til domstolsprøving av vedtaket.
- (3) A er født i 1971 og ble døpt som Jehovas vitne i 1987. Hun var i de siste årene frem til 2018 tilknyttet Jehovas vitner – Ski menighet. Også hennes mor og hennes barn er medlemmer av Jehovas vitner. A var tidligere gift med et medlem av Jehovas vitner, men ble separert i 2016 og skilt i 2018.
- (4) Jehovas vitner er et trossamfunn som opplyser å ha over 12 000 medlemmer i Norge og over 8,6 millioner medlemmer på verdensbasis. Hver menighet innenfor Jehovas vitner har et eldsteråd bestående av et antall medlemmer som betegnes som «de eldste». Disse leder blant annet de religiøse møtene.
- (5) Den 10. mars 2018 møtte A en mannlig bekjent på et hotell i Oslo. Mannen var medlem i en annen menighet innenfor Jehovas vitner. De to spiste middag sammen, og det ble drukket noe alkohol. Etter middagen ble A med på mannens hotellrom. A la seg på et tidspunkt på sengen og sovnet. Da hun våknet formiddagen etter, omkring klokken 11.30, var hun naken. Hun ble etter hvert klar over at mannen hadde hatt oralsex med henne mens hun sov. Hva som nærmere skjedde på hotellrommet, er et sentralt tema i saken, og jeg kommer tilbake til dette.
- (6) A tok 13. mars 2018 kontakt på SMS med en av de eldste i Ski menighet, B. Hun ga uttrykk for at hun hadde behov for å snakke med de eldste. På spørsmål om hva det dreide seg om, uttalte hun:
- «Det handler om noe som skjedde mens jeg sov. Hvorvidt jeg har gjort meg skyldig i å trække over grensen for porneia.»
- (7) «Porneia» er et bibelsk begrep for seksuell umoral.
- (8) Den 18. mars 2018 ble det holdt et møte mellom A, B og ytterligere en av de eldste, C. B og C drøftet deretter opplysningene de hadde mottatt fra A med de øvrige eldste i menigheten.
- (9) De eldste besluttet at opplysningene var så alvorlige at det skulle settes ned et domsutvalg. Domsutvalget består av tre eldste fra menigheten og skal vurdere om det er begått en alvorlig synd, og om personen utviser bibelsk anger. Et domsutvalg har også kompetanse til å beslutte at en person skal ekskluderes fra Jehovas vitner.
- (10) A møtte i domsutvalget 22. mars 2018. På bakgrunn av As forklaring fant domsutvalget at det var grunnlag for å ekskludere henne. Avgjørelsen ble formidlet muntlig til henne samme dag.

- (11) A brakte eksklusjonen inn for appellutvalget. Dette oppnevnes av kretstilsynsmannen i Jehovas vitner og består av tre eldste fra andre menigheter. Appellutvalget traff 2. april 2018 avgjørelse om at eksklusjonen skulle opprettholdes.
- (12) Under møte 10. april 2018 i Jehovas vitner – Ski menighet ble det meddelt at «A er ikke lenger et Jehovas vitne». A søkte senere flere ganger forgieves om å bli gjenopptatt.
- (13) I februar 2019 tok hun ut forliksklage mot Jehovas vitner – Ski menighet. Forliksrådet i Ås avsa 5. juni 2019 slik dom:
- «1. Eksklusjonen av A fra Ski menighet av Jehovas vitner er ugyldig.
 2. Ski menighet av Jehovas vitner dømmes til å betale erstatning til A, med kr 100 000,- innen to uker fra dommens forkynning.
 3. Ski menighet av Jehovas vitner dømmes til å betale A sine saksomkostninger innen to uker fra dommens forkynning.»
- (14) Jehovas vitner – Ski menighet innga 30. august 2019 stevning til Follo tingrett. Etter at spørsmål om avvisning av saken var behandlet særskilt, avsa tingretten 8. november 2019 kjennelse om at saken skulle fremmes. Anke over denne kjennelsen ble forkastet av Borgarting lagmannsrett 6. februar 2020.
- (15) Follo tingrett avsa 27. februar 2020 dom med slik domsslutning:
- «1. Jehovas Vitner Ski Menighet frifinnes.
 2. Sakskostnader tilkjennes ikke.»
- (16) A anket til Borgarting lagmannsrett, som 9. juli 2021 avsa dom med slik domsslutning:
- «1. Jehovas vitners vedtak om eksklusjon av A er ugyldig.
 2. Jehovas vitner – Ski menighet dømmes til å betale 100 000 – etthundretusen – kroner i erstatning for ikke-økonomisk tap (oppreisning) til A innen to uker etter at dommen er forkynt.
 3. I sakskostnader for lagmannsretten betaler Jehovas vitner – Ski menighet 512 063,50 – femhundreogtolvtusenogsekstire50/100 – kroner til A innen to uker etter at dommen er forkynt.
 4. I sakskostnader for tingretten, inkludert forutgående behandling i forliksrådet, betaler Jehovas vitner – Ski menighet 386 082 – trehundreogåttisekstusenogåttito – kroner til A innen to uker etter at dommen er forkynt.»
- (17) Dommen ble avsagt under dissens. Én dommer stemte for å forkaste anken.
- (18) Jehovas vitner – Ski menighet har anket til Høyesterett. Anken gjelder bevisbedømmelsen og rettsanvendelsen. Saken står i det vesentlige i samme stilling som for de tidligere instansene.

Partenes syn på saken

- (19) Den ankende part – *Jehovas vitner – Ski menighet* – har i korte trekk gjort gjeldende:
- (20) Saken må avvises. At domstolene ikke skal blande seg inn i religiøse spørsmål, er et absolutt og grunnleggende menneskerettslig prinsipp. Høyesteretts avgjørelse i Rt-2004-1613 bygger på dette. Adgangen til å gå til sak om spørsmål som har stor velferdsmessig betydning, gjelder bare hvis saken ikke forutsetter vurdering av religiøse spørsmål.
- (21) Etter tvisteloven § 1-3 første ledd kan det kun reises sak om *rettskrav*. As krav er ikke basert på rettsregler, men rettet mot menighetens avgjørelse omkring hennes åndelige status som Jehovas vitne. Eksklusjonen har ingen juridiske virkninger for A.
- (22) Bestemmelsen i trossamfunnsloven 1969 § 10 utgjør ikke noe grunnlag for domstolsprøving. Uttalelsene fra dissenterlovkomiteen, som utarbeidet forslag til trossamfunnslov, var motstridende og gir uansett ikke uttrykk for lovgivers syn.
- (23) A har heller ikke et reelt behov for å få kravet avgjort, jf. tvisteloven § 1-3 andre ledd. Inn- og utmelding av trossamfunn er ikke rettslig bindende, fordi det kun dreier seg om religiøse forhold. En dom kan heller ikke fullbyrdes overfor Jehovas vitner.
- (24) Subsidiært – for det tilfelle at saken ikke avvises – gjøres det gjeldende at det ikke er noe domstolene kan prøve. Saken gjelder religiøse spørsmål som domstolene ikke kan blande seg inn i. En rettslig prøving av en religiøs avgjørelse vil være inngrep i menighetens rettigheter etter Grunnloven § 16 og Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 9, 10, 11 og 14. Det vises til praksis fra Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) og andre lands nasjonale domstoler.
- (25) Uansett er det ikke begått noen feil ved behandlingen av eksklusjonssaken. A benektet både ved behandlingen i domsutvalget og appellutvalget at hun var voldtatt. Dette er en påstand hun først har fremsatt senere.
- (26) Det er ikke grunnlag for oppreisningserstatning. Eksklusjonen var ikke egnet til å krenke As æresfølelse eller omdømme. Det foreligger ikke ansvarsgrunnlag og uansett ikke noe rettsstridig utsagn.
- (27) Jehovas vitner – Ski menighet har lagt ned slik påstand:

«Prinsipalt:

1. Søksmålet om gyldigheten av vedtak om eksklusjon avvises
2. Jehovas vitner – Ski menighet frifinnes for krav om erstatning for ikke økonomisk tap.

Subsidiært:

3. Jehovas Vitner – Ski menighet frifinnes for alle krav.

I begge tilfeller:

4. Jehovas vitner – Ski menighet tilkjennes saksomkostninger for Follo tingrett, Borgarting lagmannsrett og Høyesterett.»

- (28) Ankemotparten – A – har i korte trekk gjort gjeldende:
- (29) Saken gjelder et rettskrav. Kravet bygger på rettsregler og har betydning for hennes rettslige stilling, jf. tvisteloven § 1-3 første ledd. Kriteriet som følger av rettspraksis, er om det er naturlig og rimelig å gi henne søksmålsadgang. Dette er oppfylt.
- (30) Det erkjennes at domstolen skal avvise krav som forutsetter tolkning av religiøse læresetninger. Den kan likevel prøve saksbehandlingsfeil og gyldighet opp mot brudd på grunnleggende rettssikkerhetsnormer.
- (31) Trossamfunnsloven 1969 § 10 omfatter eksklusjon, og slike vedtak kan etter bestemmelsen prøves av domstolene. Denne forståelsen støttes av forarbeidene til loven. Prøvingen omfatter hvorvidt menighetenes regler og avgjørelser er innenfor grensene for «alminnelig lov og ærbarhet», om det foreligger saksbehandlingsfeil og om vedtak er direkte støtende for den alminnelig rettsfølelse.
- (32) As rettigheter er vernet etter EMK artikkel 8, 9 og 11. Bestemmelsene i artikkel 9 og 11 gir rett til religionsfrihet samt forenings- og forsamlingsfrihet, både for menigheten og for A. Norske domstoler har en svært vid skjønnsmargin etter disse bestemmelsene til å foreta en gyldighetsprøving av eksklusjonsvedtaket. Artikkel 8 beskytter As integritet – hennes gode navn og rykte – og medfører at Jehovas vitner har bevisbyrden for at eksklusjonen er basert på et riktig faktum.
- (33) Når det gjelder den konkrete prøvingen, gjøres det gjeldende at vedtaket lider av saksbehandlingsfeil og i tillegg er i strid med grunnleggende rettssikkerhetsnormer.
- (34) Den såkalte eldsteboken inneholder saksbehandlingsregler, og domstolen kan prøve om disse er fulgt.
- (35) Vilkårene for eksklusjon for «porneia» er ikke oppfylt. A hadde ingen seksuell hensikt og ble trolig utsatt for en «sovevoldtekt». Vedtaket er bygd på et åpenbart uriktig faktum.
- (36) Det forelå ingen erkjennelse fra A som ga grunnlag for å nedsette domsutvalg. Hun ble ikke informert om at eksklusjon var et mulig utfall av møtet i domsutvalget.
- (37) Vitneforklaringene fra medlemmene i domsutvalget og appellutvalget viser at det sentrale i anklagen – «porneia» – ikke er behandlet eller i alle fall ikke behandlet mer enn overfladisk. Faktum er ikke avklart, og vedtaket er dermed ugyldig som følge av brudd på grunnleggende rettssikkerhetsnormer.
- (38) Vedtaket strider uansett mot alminnelig ærbarhet og er støtende for den alminnelige rettsfølelse.
- (39) Eksklusjonen av A er en «ytring» etter skadeserstatningsloven § 3-6 a, som er egnet til å skade hennes æresfølelse og omdømme. Det foreligger en urettmessig eksklusjon, og vilkårene for å tilkjenne oppreisningserstatning er oppfylt. Ved utmålingen må alvoret og virkningen for A hensyntas. Det foreligger en grov anklage om seksuell umoral, selv om

hun faktisk er voldtatt. Hun er i realiteten ekskludert fra alle menigheter i Jehovas vitner i hele verden.

(40) A har lagt ned slik påstand:

- «1. Anken forkastes.
- 2. Jehovas vitner – Ski menighet dømmes til å betale sakskostnader til A/det offentlige for Høyesterett.»

Mitt syn på saken

Religions – og forsamlingsfriheten

(41) Grunnloven § 16 første punktum gir alle i landet rett til «fri religionsutøvelse».

(42) EMK inneholder rettighetsbestemmelser som er mer utfyllende. Artikkel 9 om *tanke-, samvittighets- og religionsfrihet* lyder slik i norsk oversettelse:

- «1. Enhver har rett til tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet; denne rett omfatter frihet til å skifte sin religion eller overbevisning, og frihet til enten alene eller sammen med andre og såvel offentlig som privat å gi uttrykk for sin religion eller overbevisning, ved tilbedelse, undervisning, praksis og etterlevelse.
- 2. Frihet til å gi uttrykk for sin religion eller overbevisning skal bare bli undergitt slike begrensninger som er foreskrevet ved lov og er nødvendige i et demokratisk samfunn av hensyn til den offentlige trygghet, for å beskytte den offentlige orden, helse eller moral, eller for å beskytte andres rettigheter og friheter.»

(43) Artikkel 11 gjelder *forsamlings- og foreningsfrihet*. Bestemmelsens nr. 1 lyder slik:

«Enhver har rett til fritt å delta i fredelige forsamlinger og til frihet til forening med andre, herunder rett til å danne og slutte seg til fagforeninger for å verne sine interesser.»

(44) Artikkel 11 nr. 2 tilsvarer langt på vei artikkel 9 nr. 2. Disse bestemmelsene fastsetter at inngrep i en beskyttet rettighet bare kan gjøres når det har hjemmel i lov, ivaretar et legitimt formål og er «nødvendig i et demokratisk samfunn». At inngrepet må være «nødvendig i et demokratisk samfunn», forstås som et krav om forholdsmessighet, se blant annet HR-2020-661-S avsnitt 75 og 76.

(45) Artikkel 9 og 11 gir samlet en høy grad av beskyttelse for religiøse trossamfunn mot inngrep fra statlig myndigheter. Dette er blant annet beskrevet i EMDs storkammerdom 9. juli 2013 *Sindicatul Păstorul cel Bun mot Romania* avsnitt 136 og 137:

«The Court reiterates that religious communities traditionally and universally exist in the form of organised structures. Where the organisation of the religious community is at issue, Article 9 of the Convention must be interpreted in the light of Article 11,

which safeguards associations against unjustified State interference. Seen from this perspective, the right of believers to freedom of religion encompasses the expectation that the community will be allowed to function peacefully, free from arbitrary State intervention. The autonomous existence of religious communities is indispensable for pluralism in a democratic society and is an issue at the very heart of the protection which Article 9 affords. It directly concerns not only the organisation of these communities as such but also the effective enjoyment of the right to freedom of religion by all their active members. Were the organisational life of the community not protected by Article 9, all other aspects of the individual's freedom of religion would become vulnerable. ...

In accordance with the principle of autonomy, the State is prohibited from obliging a religious community to admit new members or to exclude existing ones. Similarly, Article 9 of the Convention does not guarantee any right to dissent within a religious body; in the event of a disagreement over matters of doctrine or organisation between a religious community and one of its members, the individual's freedom of religion is exercised through his freedom to leave the community. ...»

(46) I EMDs dom 14 juni 2007 *Syvato-Mykhaylivska Parfiya mot Ukraina* avsnitt 150 heter det:

«The Court reiterates that religious associations are free to determine at their own discretion the manner in which new members are admitted and existing members excluded. The internal structure of a religious organisation and the regulations governing its membership must be seen as a means by which such organisations are able to express their beliefs and maintain their religious traditions. The Court points out that the right to freedom of religion excludes any discretion on the part of the State to determine whether the means used to express religious beliefs are legitimate.»

(47) De konkrete spørsmålene i disse sakene var andre enn i saken her, men det jeg har sitert, gjelder de generelle utgangspunktene. EMD fremhever at myndighetene i liten grad kan gripe inn i forholdet mellom et trossamfunn og de enkelte medlemmene. Det er opp til samfunnet selv å bestemme hvem som skal være medlem, herunder å fatte beslutninger om eksklusjon. Samtidig fremheves at retten til fri religionsutøvelse for enkeltmennesker, som også er vernet av artikkel 9, er sikret ved retten for den enkelte til å forlate et trossamfunn. Religionsfriheten gir ikke noen rett til å bli medlem eller til å bli værende som medlem i et bestemt trossamfunn.

(48) EMK gjelder som norsk lov med forrang for annen lovgivning, se menneskerettsloven § 2 nr. 1, jf. § 3. Den videre vurderingen av denne saken ut fra norske rettskilder må dermed skje i lys av de kravene EMK stiller til ivaretagelse av religions- og organisasjonsfriheten. Som jeg kommer tilbake til, ser jeg det slik at utgangspunktene som følger av norsk rett, som i første rekke bygger på rettspraksis, ivaretar kravene som følger av EMK.

Konsekvensene for A av at hun er ekskludert fra Jehovas vitner

(49) For Høyesterett er det fremlagt en redegjørelse fra Jehovas vitner med tittelen «Hvorfor eksklusjon er en kjærlig ordning». Her heter det blant annet:

«Familiemedlemmer kan vise menigheten og den ekskluderte kjærlighet ved å respektere avgjørelsen om eksklusjon. ...

Alle i menigheten kan vise kjærlighet basert på prinsipper ved ikke å ha kontakt med og snakke med den ekskluderte. ... På den måten får den tukten Jehova har gitt ham gjennom de eldste, større effekt. De kan dessuten vise den ekskludertes familie ekstra kjærlighet og oppmerksomhet. Familien føler stor smerte og må ikke få følelsen av at også de er utelukket fra samvær med brødrene og søstrene.»

- (50) Det beskrives altså en form for «kjærlighet» som går ut på at familiemedlemmer, også de aller nærmeste, som barn og foreldre, skal unngå å ha kontakt med en person som er ekskludert.
- (51) Statsforvalteren i Oslo og Viken besluttet 27. januar 2022 å nekte Jehovas vitner statstilskudd for 2021. Vedtaket bygger blant annet på at trossamfunnet har en praksis som er en hindring for medlemmenes rett til fri utmelding. I vedtaket, som er påklaget, uttaler Statsforvalteren, etter å ha gjennomgått beskrivelser gitt av Jehovas vitner, blant annet:

«Konsekvensen ved å forlate menigheten er at vedkommende ikke lenger får ha kontakt med familie og venner i menigheten. Trossamfunnet er tydelige på at medlemmer ikke skal ha kontakt med ekskluderte medlemmer. Som vi ser i avsnittet over gjelder også dette for medlemmer som har trukket seg. Denne praksisen kan medføre at medlemmene føler seg presset til å bli værende i trossamfunnet.»

- (52) A har forklart at hun har mistet nærmest all kontakt med familie og venner innenfor menigheten som følge av eksklusjonen. Ut fra det jeg har påpekt, er dette i samsvar med de retningslinjene som Jehovas vitner praktiserer. Det er dermed ikke tvilsomt at eksklusjonen har meget store personlige konsekvenser for A.

Skal søksmålet avvises?

- (53) Jehovas vitner – Ski menighet har gjort gjeldende at søksmålet må avvises.
- (54) Vilkårene for å reise sak for domstolene følger av tvisteloven § 1-3, som lyder slik:

«Søksmålgjenstand, partstilknytning og søksmålsituasjon

- (1) Det kan reises sak for domstolene om rettskrav.
- (2) Den som reiser saken, må påvise et reelt behov for å få kravet avgjort i forhold til saksøkte. Dette avgjøres ut fra en samlet vurdering av kravets aktualitet og partenes tilknytning til det.»

- (55) Spørsmålet i denne saken er i første rekke om den gjelder et *rettskrav*, jf. første ledd. Vurderingstemaet er om det foreligger «et nærmere definert og omtvistet rettsspørsmål mellom sakens parter som avgjøres ut fra rettsregler», se HR-2021-639-A avsnitt 35 med videre henvisninger,
- (56) Et trossamfunn er i rettslig forstand en forening. I hvilke tilfeller en sak om utestengelse fra en forening vil gjelde et rettskrav, er drøftet i HR-2021-639-A avsnitt 50. Her heter det blant annet:

«Dersom det er tvil om det krav som fremmes må anses som et rettskrav, vil det ofte være naturlig å ta utgangspunkt i hvilket behov saksøkeren har for å få avgjort kravet ved søksmål. Momenter i denne vurderingen vil være hvor inngripende vedtaket er, og om det har stor velferdsmessig betydning for saksøkeren. Ved den samlede vurderingen bør det også legges vekt på om det ut fra hensynet til saksøkerens rettssikkerhet er rimelig og naturlig at tvisten skal kunne bringes inn for domstolene.»

- (57) At saken gjelder et trossamfunn, reiser særlige spørsmål. Høyesteretts avgjørelse i Rt-2004-1613 gjaldt medlemskap i et islamsk kultursenter og adgang til en tilknyttet moské. I avgjørelsen avsnitt 31 fremhever førstvoterende religionsfriheten som følger av Grunnloven og EMK. Betydningen av religionsfriheten for adgangen til domstolsprøving utdypes i avsnitt 32:

«Retten til å danne autonome religiøse samfunn må innebære at samfunnet selv har den fulle rådighet over religiøse spørsmål forbundet med virksomheten. Domstolene kan på ingen måte blande seg inn i det religiøse samfunns trossuverenitet. Av dette følger den prosessuelle konsekvens at søksmål mot samfunnet som forutsetter en bedømmelse av religiøse spørsmål, må avvises.»

- (58) De utgangspunktene Høyesterett bygde på i denne avgjørelsen fra 2004, er etter mitt syn i samsvar med det som følger av EMDs praksis. Det er klart at et trossamfunns vurdering av religiøse spørsmål ikke kan prøves av domstolene.
- (59) Virkningen av dette kan likevel ikke være at spørsmål som gjelder medlemskap i trossamfunn, aldri kan prøves rettslig. Den nærmere avgrensningen beskrives slik i Rt-2004-1613 avsnitt 34:

«Selv om troselementet står sentralt i et religiøst samfunn, vil nektelse av medlemskap og andre tyngende sanksjoner kunne være begrunnet i omstendigheter uten tilknytning til trosspørsmål. Slike vedtak kan også være truffet uten at de saksbehandlingsregler vedtektene for det religiøse samfunnet selv stiller opp, er fulgt. Vedtakene kan være bygget på et vesentlig uriktig faktum, og grunnleggende rettssikkerhetsnormer kan være tilsidesatt, jf. i denne forbindelse trossamfunnsloven § 10, som begrenser adgangen til å bruke press for å få noen til å gå inn i eller ut av samfunnet. Så lenge det dreier seg om vedtak av stor velferdsmessig betydning for den som rammes, og søksmålet ikke forutsetter en vurdering av religiøse spørsmål, kan det etter min mening ikke avvises. Hvorvidt søksmålet forutsetter en slik vurdering, vil, som jeg har pekt på, i utgangspunktet måtte avgjøres ut fra karakteren av de krav som er fremmet, og saksøkernes pretensjoner til støtte for kravene.»

- (60) Jeg kan ikke se at senere rettspraksis, verken i Norge eller fra EMD, gir grunnlag for å fravike det Høyesterett her bygger på.
- (61) I denne saken er det ikke tvilsomt at eksklusjonsvedtaket, slik jeg har beskrevet, er av stor velferdsmessig betydning for A. Jeg ser det videre som klart at søksmålet ikke er begrenset til å gjelde spørsmål som krever en vurdering av religiøse spørsmål. A har blant annet gjort gjeldende at vedtaket er truffet i strid med grunnleggende rettssikkerhetsnormer, og at vedtaket bygger på et åpenbart uriktig faktum. Det er da ikke grunnlag for avvising av søksmålet på det grunnlag at det ikke gjelder rettskrav. Om det skulle være deler av anførselene som gjelder religiøse spørsmål, slik at prøvingen må begrenses, må avgjøres som ledd i realitetsbehandlingen av saken.

- (62) Jeg ser det videre som klart at A har et reelt behov for å få kravet avgjort. Det er uten betydning for adgangen til å fremme søksmål om gyldigheten av eksklusjonsvedtaket at kravet ikke kan fullbyrdes.
- (63) Etter dette er vilkårene i tvisteloven § 1-3 oppfylt, og saken fremmes til realitetsbehandling.

Hva kan prøvingen omfatte?

- (64) Avgjørelsen i Rt-2004-1613 gjaldt primært spørsmål om avvisning. Avsnitt 34, som jeg har sitert, inneholder likevel samtidig en angivelse av enkelte spørsmål som en domstolsprøving av vedtak i et trossamfunn kan omfatte. Høyesterett fremhever at prøvingen kan gå ut på om saksbehandlingsregler i vedtektene er fulgt, om vedtaket bygger på et vesentlig uriktig faktum, og om grunnleggende rettssikkerhetsnormer er tilsidesatt.
- (65) De rammene som beskrives her, er langt på vei i samsvar med det som gjelder generelt for domstolsprøving av foreningsvedtak, se blant annet Skoghøy, *Tvisteløsning*, 3. utgave side 32-33. For trossamfunn må det, som følge av at prøvingen ikke kan omfatte religiøse spørsmål, gjelde enkelte særlige begrensninger utover det som gjelder for vedtak i andre foreninger. Det er generelt et omdiskutert spørsmål om et foreningsvedtak kan settes til side av domstolene på det grunnlag at det er sterkt urimelig, se Skoghøy op. cit. side 33 og Woxholth, *Foreningsrett*, 2020, side 311-313. Etter mitt syn må det uansett følge av religionsfriheten at et vedtak truffet av et trossamfunn med en religiøs begrunnelse, ikke kan settes til side av domstolene utelukkende på det grunnlag at det er sterkt urimelig. Det er ikke nødvendig for meg i denne saken å ta stilling til hvor langt prøvingsretten rekker dersom et vedtak kan komme i konflikt med andre menneskerettigheter.
- (66) A har gjort gjeldende at en adgang til å prøve eksklusjonsvedtak følger av § 10 i lov 13. juni 1969 nr. 25 om trdomssamfunn og ymist anna (trdomssamfunnsloven), som fortsatt gjaldt på det tidspunktet hun ble ekskludert. Bestemmelsen, som også er nevnt i Rt-2004-1613 avsnitt 34, lød slik:
- «Ingen må nytta usømelege overtidyingsgrunnar, lovnader eller trugsmål eller gå fram på onnor misleg vis med føremål å få nokon til å gå inn i eller ut or trdomssamfunn.»
- (67) Det finnes ingen tilsvarende bestemmelse i den nye trossamfunnsloven, som trådte i kraft 1. januar 2021.
- (68) Jeg kan ikke se at denne bestemmelsen er av betydning ved domstolsprøving av eksklusjonsvedtak. Å få noen til å gå ut av et trossamfunn på «misleg vis», omfatter etter en alminnelige språklig forståelse ikke et tilfelle der trossamfunnet selv fatter vedtak om eksklusjon. Forarbeidene til bestemmelsen gir heller ikke holdepunkter for at den skal forstås slik. Når Høyesterett i Rt-2004-1613 avsnitt 34 viser til bestemmelsen, er det som ledd i en drøftelse som ikke er begrenset til eksklusjonsvedtak.
- (69) Trdomssamfunnsloven fra 1969 bygde på et forslag fra Dissenterlovkomiteen, som avga sin innstilling i 1962. Komiteen uttalte i innstillingen side 29 blant annet følgende om forholdet mellom staten og religiøse sammenslutninger:

«Religionsfrihet forutsetter at religiøse sammenslutninger har utstrakt selvstyre, kan gi seg selv de regler de vil, og håndheve den disiplin overfor sine medlemmer som de selv finner grunn til. Den innebærer at de kan pålegge medlemmene utstrakt lydighetsplikt, og ved trusler om ekskommunikasjon og dermed kanskje evig fortapelse, øve en voldsom sjelelig tvang. Slike trossamfunn finnes også hos oss. Vi har trossamfunn som krever tiende og utstrakt tjeneste som plikt, og vi har trossamfunn som forbyr sine medlemmer ekteskap med noen som står utenfor deres snevre krets. Gjør de det, forlater de den ene smale vei til salighet.

Staten kan imidlertid her ikke gå lenger enn til å fastslå at enhver rettslig er fri til å gå ut av det trossamfunn han måtte tilhøre. De moralske og religiøse bånd kan ikke staten innlate seg på å løse.»

- (70) Her gis det uttrykk for at staten ikke kan gripe inn overfor et trossamfunns håndheving av sine regler overfor medlemmene, selv om reglene skulle fremstå urimelige og ramme enkeltmedlemmer hardt.
- (71) Komiteinnstillingen inneholder samtidig på side 46 en uttalelse om domstolsprøving av eksklusjonsvedtak:
- «Hvis en person mener seg ekskludert med urette, vil han kunne få prøvd ved domstolene etter vanlige prinsipper om eksklusjonen er berettiget ifølge trossamfunnets lover. Han vil også kunne få satt til side bestemmelser som måtte være direkte støtende for alminnelig rettsfølelse. Men det er neppe grunn til å anta annet enn at domstolene i tilfelle ville være meget tilbakeholdne med ikke å legge til grunn et trossamfunns egne lover, selv om de måtte være temmelig udemokratiske.»
- (72) Komiteen åpner her altså for å sette til side trossamfunnets bestemmelser dersom disse er «direkte støtende». Sammenholdt med komiteens egne uttalelser andre steder i innstillingen fremstår det uklart hvordan dette skal forstås. Uansett må det etter mitt syn være klart at religionsfriheten i dag er til hinder for en domstolsprøving av om regler eller praksis som bygger på religiøse oppfatninger, fremstår som støtende etter alminnelig rettsfølelse.
- (73) Etter dette ser jeg det slik at domstolsprøving av eksklusjonsvedtak i et trossamfunn må være begrenset til de sidene ved vedtaket som er særskilt fremhevet i Rt-2004-1613 avsnitt 34.
- (74) Domstolsprøvingen kan for det første omfatte *saksbehandlingen*. Domstolene må alltid kunne prøve om *grunnleggende krav til forsvarlig saksbehandling* er oppfylt. Det vil blant annet omfatte krav om forsvarlig opplysning av saken og kontradiksjon. Hvis trossamfunnet har vedtekter som inneholder konkrete og klare krav til saksbehandlingen, kan domstolene også prøve om disse er fulgt.
- (75) Videre kan domstolene prøve om et vedtak bygger på et *vesentlig uriktig faktum*. Kravet til vesentlighet må knytte seg til feilens betydning for vedtaket – foreligger det en feil ved bedømmelsen av faktum som er av en slik karakter at det kan ha hatt betydning for innholdet av vedtaket?
- (76) Jeg vil i det følgende vurdere gyldigheten av vedtaket i denne saken ut fra disse rammene for prøvingen.

Er eksklusjonsvedtaket ugyldig?

Gjennomføringen av eksklusjonssaken og grunnlaget for eksklusjonen

- (77) Vedtaket om eksklusjon ble fattet på møte i domsutvalget 22. mars 2018. Av et skjema som ble utfylt i ettertid, fremgår at grunnlaget for eksklusjonen var «porneia». Det er videre krysset av for at eksklusjonen bygde på «bekjennelse».
- (78) Ved den rettslige behandlingen av saken er det fremlagt en håndbok – betegnet som «eldsteboken» – med tittelen «Vær hyrder for Guds hjord». Håndboken utdeles til de eldste i menighetene til bruk i deres virksomhet. Den blir ikke publisert og er ikke tilgjengelig for de øvrige medlemmene i menigheten.
- (79) I eldsteboken kapittel 5 gis en beskrivelse av «porneia». Beskrivelsen er utformet med henvisninger til Bibelen og lyder slik:
- «5. Porneia: (3. Mos 20:10, 13, 15, 16; Rom 1:24,26, 27, 32; 1. Kor 6:9, 10) Porneia innebærer umoralsk bruk av kjønnsorganene, på en naturlig eller pervers måte, i seksuell hensikt. Det må være en annen part i den umoralske handlingen – et menneske av enten det samme eller det annet kjønn eller et dyr. Frivillig deltagelse innebærer skyld og gjør det påkrevd å nedsette et domsutvalg. Det dreier seg ikke om en flyktig berøring av kjønnsorganene, men om manipulasjon av dem. Porneia innbefatter oral og anal sex og manipulasjon av kjønnsorganene mellom personer som ikke er gift med hverandre. (lv s. 99; w06 15.7. s. 29; w04 15.2. s. 13; w00 1.11. s. 8 avsn. 6; w83 15.10. s. 25–28) Det er ikke nødvendig med nakenhet, kopulasjon (å trenge inn i partneren) eller seksuell utløsning for at handlingen skal være porneia.
 6. Selvbesmittelse, å onanere seg selv, er ikke porneia.
 7. En som er blitt voldtatt, har ikke gjort seg skyldig i porneia. Man trenger skjelneevne når man skal vurdere påstander om voldtekt. Faktorer som må tas i betraktning, er vedkommendes mentale tilstand, de omstendighetene som førte til hendelsen, og det at vedkommende kanskje har ventet med å si fra. – w03 1.2. s. 30–31; it-2 s. 1189–1190; w83 1.8. s. 30, fotn.
 8. I enhver sak som dreier seg om et mulig tilfelle av porneia, er det domsutvalgets ansvar å bruke Bibelen for å vurdere kjensgjerningene nøye. Dette er et særlig alvorlig ansvar når det berører spørsmålet om en person er bibelsk sett fri til å gifte seg på nytt. (Mal 2:16a) I situasjoner der de eldste er usikre eller kommer til ulike konklusjoner, er det best å skrive til avdelingskontoret.»
- (80) A avga forklaring for domsutvalget. I forbindelse med den senere behandlingen i appellutvalget utformet domsutvalget en skriftlig redegjørelse om innholdet i As forklaring. Denne lød slik:
- «A sendte en sms melding om at hun muligens har gjort seg skyld i porneia. På bakgrunn av innledende samtaler med henne blir det nedsatt et dømmende utvalg bestående av C, D og B (B).

A forteller at hun hadde gjort avtale med en bror fra Nittedal om å gå ut å spise. Litt senere på kvelden dro de til hotellrommet som broren fra Nittedal hadde leid for anledningen. Det ble drukket enda mer alkohol og de hadde omfavnet hverandre. Ut i fra det som A forteller så husker hun ikke mer hva som har skjedd. A sovner og våkner opp naken i sengen. De spiser frokost dagen etterpå og går hver til sitt. De har også noe kontakt på telefon dagene etter hendelsen.

A mener siden hun sovnet og ikke husker noe så har hun ikke gjort skyldig i porneia. Utvalget spør henne om hun føler seg voldtatt eller har vært utsatt for overgrep, noe hun konsekvent avviser. A forteller at de snakket om episoden dagen etter på og som hun selv sier: «alle kan gjøre feil» A og broren fra Nittedal er tydeligvis ikke uvenner. Denne situasjonen har tydeligvis ikke skapt noe anspent forhold mellom de. De har fortsatt kontakt og snakker sammen på telefon. A ringer sin fra separerte mann noen dager etter utvalgsmøtet og sier at han er fri til å gifte seg på nytt.

Både A og broren fra Nittedal er separerte på dette tidspunktet, men er ikke bibelsk fri til å gifte seg på nytt.»

- (81) Redegjørelsen inneholder ikke opplysninger om hvordan A ble kjent med at mannen hadde hatt oralsex med henne mens hun sov. For Høyesterett er det fremlagt en utskrift av As forklaring i tingretten. I denne forklaringen opplyste hun at mannen i forbindelse med at de gikk ut av hotellrommet om morgenen, sa at han hadde veldig dårlig samvittighet fordi han hadde «gått over grensen for porneia». I en telefonsamtale, som hun forklarte var enten samme kveld eller dagen etterpå, sa han at han hadde hatt oralsex med henne. Jeg bygger på at det A i denne sammenheng forklarte for domsutvalget, i hovedsak var det samme som det hun senere forklarte i tingretten.
- (82) Den 25. mars 2018 brakte A eksklusjonen inn for appellutvalget. Hun utformet i denne sammenheng en omfattende skriftlig erklæring. Slik jeg forstår erklæringen, angrep hun ikke i første rekke domsutvalgets konklusjon om at hun hadde begått «porneia», men ønsket en ny behandling for på en bedre måte å kunne forklare sin situasjon. Innledningsvis uttrykte hun blant annet:
- «Jeg opplevde at jeg ikke fikk fortalt hvordan jeg ser på hele saken og derved få forklart meg om min anger og fortvilelse over mine synder.»
- (83) Møtet i appellutvalget ble avholdt 2. april 2018. Før dette møtet hadde appellutvalget et møte med domsutvalget. A forklarte seg for appellutvalget. Domsutvalget var til stede som tilhørere under hennes forklaring. Ved møtets avslutning meddelte appellutvalget muntlig til A at eksklusjonen ble opprettholdt.
- (84) To av medlemmene av domsutvalget og to fra appellutvalget avga forklaringer for tingretten og lagmannsretten om behandlingen av saken og grunnlaget for eksklusjonen. Utskrifter av disse forklaringene er fremlagt for Høyesterett, og begge parter har i noen grad vist til disse.
- (85) Dette er imidlertid forklaringer som er avgitt lang tid etter at eksklusjonssaken ble avgjort. Etter mitt syn må det ved vurderingen av saksbehandlingen og grunnlaget for eksklusjonen legges særlig vekt på den skriftlige erklæringen som domsutvalget utarbeidet forut for behandlingen i appellutvalget. Dette er et tidsnært bevis, som er undertegnet av alle medlemmene i domsutvalget. Det er ikke holdepunkter for at A forklarte seg vesentlig

annerledes for appellutvalget enn hun gjorde for domsutvalget, eller for at appellutvalget vurderte saken på en vesentlig annen måte enn domsutvalget.

Saksbehandlingen

- (86) A har gjort gjeldende at eldsteboken inneholder saksbehandlingsregler som menighetene er forpliktet til å følge, og at domstolene kan prøve om disse reglene er fulgt. I den sammenheng har hun blant annet vist til at etter eldsteboken kan domsutvalg bare nedsettes dersom det er bevis for at «den påståtte overtredelsen faktisk er begått».
- (87) Etter mitt syn kan ikke domstolene foreta noen prøving av om regler i eldsteboken er overholdt. Som jeg har fremhevet, er denne boken utelukkende til bruk for de eldste i menighetene og er ikke kjent for medlemmene. Den er utformet som råd til de eldste, bygd på Bibelen, om hvordan de bør gå frem i ulike sammenhenger. Selv om den også inneholder råd om saksbehandlingen, kan jeg ikke se at den gir uttrykk for regler av en slik karakter at domstolene kan foreta en prøving av om reglene er overholdt.
- (88) Prøvingen av saksbehandlingen vil etter dette gjelde om menighetens behandling oppfyller grunnleggende krav til forsvarlig saksbehandling.
- (89) Jeg har redegjort for behandlingen i domsutvalget og appellutvalget. Ved begge behandlingene avga A en fri, muntlig forklaring. Behandlingen i appellutvalget bygde dessuten på en omfattende, skriftlig klage fra A. Det er ikke holdepunkter for annet enn at hun hadde full anledning til å gi uttrykk for sitt syn på hva som faktisk skjedde, og hva som skulle være konsekvensene av dette. Den avgjørelsen som domsutvalget og appellutvalget kom til, må forstås slik at den var bygd på hennes egen forklaring. Jeg ser det da slik at det som kan oppstilles av grunnleggende, generelle krav til kontradiksjon og forsvarlig opplysning av saken, var oppfylt.
- (90) A hevder at hun ikke var kjent med at utfallet av møtet i domsutvalget kunne bli eksklusjon. Etter mitt syn er det ikke sannsynlig at dette var tilfelle. På eksklusjonstidspunktet hadde hun vært medlem i Jehovas vitner i mange år og var godt kjent med menighetens praksis, herunder at «porneia» kunne gi grunnlag for eksklusjon. Før møtet i domsutvalget var hun i et møte med to av de eldste i menigheten. Da hun etter dette innledende møtet ble innkalt til et nytt, formelt møte, måtte det fremstå nærliggende for henne at dette var et domsutvalg som kunne konkludere med eksklusjon. Jeg legger også vekt på at A i klagen til appellutvalget ikke ga uttrykk for at hun var ukjent med at møtet i domsutvalget kunne lede til eksklusjon.
- (91) Vedtaket er ikke begrunnet på en annen måte enn ved konklusjonen om at det forelå «porneia». Jeg kan likevel ikke se at det forhold at det ikke er utformet en begrunnelse, i seg selv medfører brudd på grunnleggende krav til forsvarlig saksbehandling.
- (92) Etter dette er jeg kommet til at behandlingen av eksklusjonssaken ikke strider mot grunnleggende krav til forsvarlig saksbehandling.

Bygger vedtaket på et vesentlig uriktig faktum?

- (93) As standpunkt er at hun er blitt utsatt for en voldtekt, og at vedtaket om eksklusjon da bygger på et vesentlig uriktig faktum.
- (94) Etter straffeloven § 291 kan en person straffes for voldtekt dersom man «har seksuell omgang med noen som er bevisstløs eller av andre grunner er ute av stand til å motsette seg handlingen». Oralsex uten forhåndssamtykke med en person som sover, vil dermed være voldtekt i straffelovens forstand.
- (95) Vedtaket i domsutvalget, som ble stadfestet av appellutvalget, bygger på at A hadde begått «porneia». Dette er som påpekt et bibelsk begrep, og domstolene kan ikke overprøve menighetens vurdering av om en bestemt handlemåte faller inn under begrepet «porneia». Dette gjelder selv om det fremgår at eldsteboken at en som «er blitt voldtatt, har ikke gjort seg skyldig i porneia». Det som kan prøves i denne sammenheng, er hvilke faktiske forhold som domsutvalget og appellutvalget har bygd på som grunnlag for sin konklusjon om at det forelå «porneia». I samsvar med det jeg har fremhevet, må den skriftlige redegjørelsen fra domsutvalget, som jeg allerede har sitert, stå sentralt ved vurderingen av hvilket faktum vedtaket bygger på.
- (96) Andre avsnitt i redegjørelsen beskriver As forklaring av hendelsesforløpet. Slik jeg forstår det, bestrides det ikke at denne beskrivelsen er i samsvar med det A forklarte til domsutvalget, og den samsvarer også i det vesentlige med det A har forklart senere.
- (97) I redegjørelsen tredje avsnitt gjentas det innledningsvis at A har forklart at hun sovnet. Domsutvalget har dermed utvilsomt vært klar over As forklaring på dette punktet. Etter mitt syn må domsutvalgets redegjørelse også forstås slik at utvalget ved sin vurdering bygger på at A sovnet på hotellrommet, og på at hun ikke kan huske at mannen hadde oralsex med henne mens hun sov.
- (98) Videre uttaler domsutvalget: «Utvalget spør henne om hun føler seg voldtatt eller har vært utsatt for overgrep, noe hun konsekvent avviser.». Slik jeg forstår A, bestrider hun ikke at dette i det vesentlige er en riktig gjengivelse av hennes forklaring for utvalget. I sin forklaring for tingretten ga A uttrykk for at hun til domsutvalget svarte nei på spørsmålet om hun var voldtatt «fordi jeg ikke vil anklage noen uten å ha godt grunnlag for det».
- (99) Senere har A endret standpunkt til dette spørsmålet. Første gang hun ga uttrykk for at hun var voldtatt, var i en SMS 18. juni 2018 til B. Hun har ikke anmeldt mannen til politiet.
- (100) Et spørsmål som kan reises, er om A da hun svarte på spørsmålet om hun følte seg voldtatt, oppfattet voldtekt som en handling som omfatter voldsutøvelse og gjennomført samleie. I så fall ville det være riktig å svare nei selv om hun mente seg utsatt for et seksuelt overgrep mens hun sov. Etter mitt syn er det likevel ikke holdepunkter for at As svar kunne forstås på denne måten. Både domsutvalgets redegjørelse og As forklaring for tingretten viser at spørsmålet om voldtekt ble behandlet ved gjentatte spørsmål fra utvalget. I redegjørelsen beskrives det at A også ble spurt om hun følte seg «utsatt for overgrep», og at også dette ble avvist. Uansett ser jeg det slik at dersom A mente at hun var utsatt for et seksuelt overgrep, ville det i den situasjonen som forelå, vært naturlig at hun ga tydelig uttrykk for det overfor domsutvalget og appellutvalget.

- (101) Det faktum som forelå for domsutvalget og appellutvalget, og som utvalgene bygde på, omfattet etter dette at mannen hadde hatt oralsex med A mens hun sov, men samtidig at hun selv ikke anså seg for å være utsatt for et seksuelt overgrep. Slik jeg ser det, må konklusjonen om at hun hadde begått «porneia», da være bygd på en samlet vurdering av hennes handlemåte – før hun sovnet og etter at hun våknet. Som jeg har fremhevet, kan domstolene ikke prøve vurderingen av om en bestemt handlemåte utgjør «porneia». Ut fra det jeg har påpekt, er det ikke grunnlag for å konstatere at vedtaket bygde på et uriktig faktum.
- (102) I og med at jeg er kommet til at eksklusjonen ikke bygger på et uriktig faktisk grunnlag, kan heller ikke As anførsler knyttet til beskyttelsen av hennes integritet etter EMK artikkel 8 føre frem.

Oppreisningserstatning

- (103) Etter skadeserstatningsloven § 3-6 a første ledd kan den som «har satt frem en ytring som er egnet til å krenke en annens æresfølelse eller omdømme» pålegges å betale oppreisningserstatning for skade av ikke-økonomisk art. Etter andre ledd medfører en ytring ikke ansvar etter første ledd «dersom den anses berettiget etter en avveining av de hensyn som begrunner ytringsfrihet». Ved denne vurderingen skal det blant annet legges vekt på om ytringen «hviler på et fyldestgjørende faktisk grunnlag».
- (104) Slik jeg har gjennomgått, er vedtaket om eksklusjon av A bygd på en vurdering av det religiøse begrepet «porneia». Jeg er kommet til at vedtaket ikke bygger på et vesentlig uriktig faktum. Opplysningen til menigheten om at hun ikke lenger var et Jehovas vitne, var også korrekt. Ut fra dette må den ytringen som eksklusjonen innebærer, og meddelelsen av eksklusjonen til menigheten, anses berettiget og kan ikke gi grunnlag for oppreisningserstatning.

Konklusjon og sakskostnader

- (105) Som jeg har gjort rede for, har eksklusjonen utvilsomt meget alvorlige følger for A. Det vil for de fleste være støtende at hun på det grunnlag at hun anses å ha begått «porneia», i praksis avskjæres kontakt med sin nærmeste familie.
- (106) Samtidig har jeg fremhevet betydningen av religions- og organisasjonsfriheten slik denne er nedfelt i Grunnloven og EMK. Domstolenes adgang til å prøve interne forhold i et trossamfunn er begrenset. Jeg er kommet til at det innenfor den prøvingsadgangen som foreligger, ikke er grunnlag for å sette eksklusjonen av A til side som ugyldig. Det medfører at søksmålet ikke fører frem, og at Jehovas vitner – Ski menighet må frifinnes.
- (107) Når menigheten frifinnes, har den vunnet saken. Jeg er likevel kommet til at det foreligger tungtveiende grunner for å fritta A fra å dekke menighetens sakskostnader, jf. tvisteloven § 20-2 tredje ledd. Jeg legger vekt på sakens velferdsmessige betydning for A og det ujevne styrkeforholdet mellom henne som enkeltmedlem og Jehovas vitner. At Ski menighet alene har en begrenset størrelse og må antas å ha begrensede midler, kan ikke være avgjørende når saken så sterkt er knyttet til Jehovas vitner som en stor internasjonal organisasjon. Hver av partene må da bære sine sakskostnader for alle instanser.

(108) Jeg stemmer for denne

D O M :

1. Jehovas vitner – Ski menighet frifinnes.
2. Sakskostnader tilkjennes ikke for noen instans.

(109) Dommer **Ringnes:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.

(110) Dommer **Matheson:** Likeså.

(111) Dommer **Kallerud:** Likeså.

(112) Dommer **Skoghøy:** Likeså.

(113) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

1. Jehovas vitner – Ski menighet frifinnes.
2. Sakskostnader tilkjennes ikke for noen instans.